

DOKUMENTATION

STORA LÄSPRISET 2024 6-11 ÅR

Ulla Damber

Stora läspriset 2024 | 6-11 år | Ulla Damber

Sällskapet för
folkundervisningens
befrämjande

LÄRAR-
stiftelsen

Kort om Stora läspriset

Stora läspriset delas ut till pågående projekt som främjar ungas läsförmåga. Priset instiftades 2023 av Lärarstiftelsen och SFUB, Sällskapet för folkundervisningens befrämjande.

Stora läspriset delas ut för arbete som bidrar till att utveckla barn och ungas läsande i förskola, skola eller i samhället generellt. Priset delas ut till en grupp, varav minst en måste vara legitimerad lärare. Prispengarna ska användas för att vidareutveckla och sprida projektet. Stipendiaterna utses av en expertgrupp efter ett nomineringsförfarande. Prisutdelningen äger rum på Bokmässan i Göteborg.

Priset är indelat i olika ålderskategorier och prissumman är 150 000 kronor per kategori. År 2024 delades tre priser ut i kategorierna arbete med barn 0–5 år, 6–11 år och 12–15 år. Pristagarnas läsfrämjande verksamheter har följts av en dokumentatör under året.

Vinnare 2024 i kategorin 6–11 år var lärarna Sanna Bylund, Lena Nordström och Tommie Andersson på Själevadskolans fritidshem i Örnsköldsvik. Så här löd motiveringen:

Stora läspriset för grundskolans tidigare år 6–11 år tilldelas lärarna Sanna Bylund, Lena Nordström och Tommie Andersson vid Själevadskolans fritidshem i Örnsköldsvik, för deras nu pågående arbete med läsfrämjande insatser på ett fritidshem.

Med en tillåtande inställning och utifrån barnens initiativ har lärarna genomfört ett omfattande läsfrämjande och språkstärkande arbete för att stödja fritidsläsning. Inbjudande och tillgängliga läsmiljöer, en rad lekfulla och skapande aktiviteter har breddat barnens läskompetens. Genom ett outtröttligt arbete och en stor kreativitet har lärarna ökat elevernas engagemang, inkluderat omgivningen och själva varit goda läsförebilder. De har lyckats väcka ett läsintresse hos eleverna för framtiden.

Sanna Bylund, en av tre vinnare från Själevadskolans fritidshem i Örnsköldsvik. Foto: Magnus Sundberg.

Dokumentation av Stora läspriset 2024 i kategorin

6–11 år har gjorts av Ulla Damber, docent i pedagogik och lektor vid Mittuniversitetet med inriktning på förskola och grundskola. Hon forskar inom litteracitet och flerspråkighet.

Uppföljning av arbetet vid Själevadsskolan

Själevadsskolan är en kommunal skola med elever från förskoleklass till årskurs nio, där elever från förskoleklass till mellanstadiet också erbjuds utbildning i fritidshemmet. I denna skola har man funnit motmedel mot den minskning av ungas läsning så många vuxna räds. Skolan har funnits under en längre tid och är vackert belägen i det ångermanländska landskapet i den mindre tätorten Själevad utanför Örnsköldsvik.

Totalt har skolan cirka 500 elever. Ungefär 70 barn deltar i fritidshemmets verksamhet med de tre lärarna Sanna Bylund, Lena Nordström och Tommie Andersson som leder arbetet med att sporra elevernas läslust. För just läslust ser jag som ett nyckelord för arbetet på fritidshemmet, där läsningen blivit en del av elevernas vardag.

Ett särskiljande drag i arbetslaget är alla tre lärarna arbetar heltid i fritidshemmet, utan att flytta fokus och dela arbetsuppgifter mellan skolans timplanebundna verksamhet och fritidshemmets verksamhet. Detta sätt att organisera lärarna innebär att all kraft går till planering, genomförande och uppföljning av den viktiga morgontiden, när eleverna droppar in till skolan, eftermiddagstiden efter den timplanebundna skolverksamhetens avslut och rastverksamheten.

Att skolan tillhör Örnsköldsviks kommun innebär att hockey är ett stort intresse för många elever men med fritidshemslärarnas insatser, och inte minst idrottsläraren Tommies insatser, har även läsning fogats in i barnens intressesfär.

Läsning utgör nu också ett utvecklingsområde för hela skolan och på fritidshemmet genomsyrar läslusten arbetet från tidig morgon till sen eftermiddag. Och hur får man barn att ägna tid och engagemang åt bokläsning om inte lusten driver dem? Med andra ord pågår på detta fritidshem, ett arbete som inte bara inspirerar de aktuella eleverna utan även hela skolan. Och alla oss andra också, som önskar att elever ska hitta till böckernas värld.

Fritidshem och läsning

Eftersom fritidshemmets läroplan och verksamhet skiljer sig från skolans timplanebundna verksamhet inleds redogörelsen för fritidshemslärarnas verksamhet med en kort beskrivning av fritidshemmets villkor och potential för läsverksamhet.

Förutom att verka för en meningsfull fritid präglas fritidshemmets läroplan av lärande och omsorg i förening. Eftersom fritidshemmets arbetssätt bygger på social samvaro, ingår estetisk verksamhet och skapande tillsammans med lek och rörelse. Fritidshemmet har alltså stor potential som kompensatorisk arena för elever som behöver lära sig på ”sitt” sätt. Här ges inga betyg och personalen mår om att eleverna frivilligt ska delta och ha inflytande över de aktiviteter som erbjuds. Det ska vara elevernas lust som driver lärandet. Verksamheten präglas av samtal och språkmöten. Samtal mellan personal och elever och samtal mellan elever, då den sociala sidan av elevernas utveckling är ett prioriterat område. På fritidshemmet kan elever engagera sig i läsande, skrivande och skapande i ett informellt sammanhang. Meningsskapandet står hela tiden i centrum i samtalen. Men fritidshemmet har många elever på samma gång och personalresurserna är ofta inte lika väl tilltagna som under den timplanebundna skoltiden.

Ovan nämns färdigheter som är av stor betydelse för elevernas skolgång, men framför allt för deras livschanser i stort. Fritidshemmet har således mycket goda möjligheter att bli en läsande och språkande arena. På fritidshemmet kan läsningen anta andra former än i skolan, där de tekniska aspekterna av läsningen prioriteras framför den genuina lusten att läsa, eftersom specifika kunskapskrav styr. I fritidshemmet betonas framför allt kamratgruppen och värdet av elevernas egna erfarenheter och intressen i en verksamhet präglad av tillit och omsorg, där pedagogik utövas i en miljö med pågående kommunikation och nära relationer mellan eleverna emellan och mellan vuxna och elever.

Begreppet "literacy" omfattar idag inte enbart elevers förmåga att läsa och skriva utan lärande i vardagen inkluderas, där allehanda kommunikativa sätt har sin plats i spontan och informell kommunikation. "Literacy" handlar om lärande för att förverkliga sina livsmål, ett lärande som fritidslärare har stor förståelse för då socialt och autentiskt lärande är deras specialitet. Undervisning i stunden och erbjudanden som ger variation, valmöjligheter och personligt växande förpassar läsläxan till andra miljöer för att istället låta elevers intressen och lust styra hur verksamheten utformas. Som dokumentatör blir jag varm i hjärtat av att få inblick i fritidshemmet i Själevad. Som forskare har jag i alltför många studier sett hur personal ofta månar om måna om att hålla fritidshemmet fritt från "skolifierade" aktiviteter, utan att se läsningens potential som verktyg i en intressestyrd praktik. I enkätundersökningar vi regelbundet genomför bland våra studenter finns alltför många exempel på fritidshem med sorgligt få böcker och till och med ett exempel där läsning användes som straff för bångstyriga elever, vilket säger en hel del om hur läsning som aktivitet kan uppfattas i värsta fall. Läsning i fritidshem är alltså långt ifrån någon självklarhet. I den följande texten får läsaren emellertid följa med till ett läsande fritidshem.

Ett läsande fritidshem

Som besökare i fritidshemmet slås man av att läsning i verksamheten inte känns om ett projekt eller som någon speciell insats – läsningen är en naturlig del av vardagen. Läsning och böcker är ständigt närvarande. Från början, när lärarna började fundera på hur läsning i fritidshemmet skulle kunna utvecklas, fanns det en rädsla för "skolifiering", berättar en av lärarna. Men nu, med de läsintresserade lärarna i spetsen, har attityden till läsning helt svängt. Samtidigt fanns det en tveksamhet till läsning hos eleverna i början när en bokklubb introducerades, men över tid kom fler och fler elever att bli intresserade och anmäla sig till bokklubsverksamheten. Idag har flera bokklubbar, både för de yngre och de äldre eleverna, etablerats.

"Det måste bygga på frivillighet", säger Sanna. Och när eleverna pratar med varandra och förstår att det där med bokklubb är ju kul, då strömmar de till av egen kraft. Och på så sätt kan lärarna förverkliga sitt uppdrag att "undervisa", men med undervisning på "fritidshemssätt", där det handlar om elevers frivilliga deltagande i en målstyrd aktivitet men där elevernas intresse styr. Resultaten blir också synliga "för ju mer de läser desto bättre blir de och vill läsa ännu mer", berättar Tommie. Uppenbarligen är läslust en bra utgångspunkt för både läsförmåga och lärande för livet. Sanna ger sin bild av hur hon ser det: "Läsning och att möta litteraturen är livsviktig kunskap. Barnen utvecklar sin identitet i mötet med böckernas karaktärer och händelser, när de känner igen sig". Enligt lärarna handlar det mycket om att lära sig att utveckla empati, men också om att lära sig om världen på ett tillgängligt och begripligt sätt.

Självklart handlar läsning också om att utveckla sitt språk och sitt ordförråd, eftersom de mer lågfrekventa orden som finns i böckernas värld knappast förekommer i våra vardagliga samtal. Om vi inte pratar om böcker, vill säga. Och det gör ju de här eleverna. Inte minst lär de sig att sätta ord på känslor i samband med läsningen av olika böcker.

Högläsning inspirerar på morgonen

Det sägs att morgonstund har guld i mund. I Själevad kommer morgonstunden inte bara med guldgult ljus i de lite dunkla lokalerna för ”morgonfritids”, utan också med lugn och ro och högläsningmys i soffan för de elever som vill lyssna. Lärare Sanna sitter i soffan och läser högt, efter att hon och en flicka i nioårsåldern tillsammans bläddrat och tittat i den bok Sanna har i knät. På ett bord ligger en stor variation av böcker och serietidningar framplockade (en förälder har precis kommit och donerat nya serietidningar), liksom papper, kriterior och lego. En flicka väljer att bygga lego vid bordet, men det blir uppenbart att också hon smyglyssnar. När morgonen närmar sig skoltid har ytterligare två flickor anslutit sig i soffan och de sitter och pratar om bilderna och handlingen i boken.

Samling vid lägerelden.

Sanna högläser.

Inne i det angränsande delen av rummet lyser en digital brasa och madrasser är utlagda på golvet tillsammans med åtta serieböcker om Musse och Helium med framsidan upp. Och en flicka kikar i de olika böckerna medan hon rullar mellan madrasserna. Allt eftersom eleverna anländer till skolan fylls det på, både i högläsningsoffan och på madrasserna framför ”brasan”.

En del barn håller på med en bok, andra undersöker de nya titlarna på golvet och Tommie diskuterar med en kille om boken han läser. ”Nu vill jag höra dig läsa, säger Tommie och pojken svarar att han läser ’den där med krokodilen’ och börjar läsa högt för Tommie. Sedan ber Tommie en liten tjej att läsa högt för honom ur sin bok. När en flicka till ansluter sig läser den högläsande tjejen baksidestexterna högt för kamraten. Det är väldigt nära samvaro här, där vuxen och barn pratar om böcker. Flickan som är inne i en seriebok berättar att hon köpt två nya böcker, samtidigt som hon läser baksidestexterna på de utlagda böckerna. När fler barn kommit till skolan blir det tydligt att här läses det på många olika sätt. Flera barn som läser bra, läser högt för sina kamrater. En del barn läser bilderböcker. Vid det stora bordet är det nu fullt med elever som sitter och läser. De bläddrar, kollar och läser när de tycker att de hittat rätt bok. Flickorna i soffan som lyssnar på Sannas högläsning har samtidigt varsin egen bok i knät. De ställer frågor och pratar om handlingen. Allt fler läsande barn tar plats i de olika utrymmena.

Bokklubben börjar alltid med högläsning. Enligt Tommie är högläsningen ett viktigt inslag för att introducera en ny bok och skapa nyfikenhet. För varje elev som blir intresserad är det också början på en kedjereaktion när eleverna pratar med varandra, ger varandra boktips och på så sätt stimulerar varandra till fortsatt läsning. Innehållet i böcker blir ett samtalsämne och knyter samman barnen och deras erfarenheter. Kanske är det så här det går till när tveksamhet övergår till intresse och attityder förändras? All högläsning är ju också inkluderande, eftersom alla kan vara med oavsett hur långt man kommit i sin egen läsutveckling.

Läsmys i soffan.

Det är alltså vardagslunken på fritidshemmet i Själevad. Lärarna är helt överens om att morgontimmarna är fantastisk tid för läsning, både elevers tysta läsning, högläsning och stillsamt prat om det lästa. ”Det är lugnt. Lugna barn och mysig miljö”.

På min fråga om hur det gått till att få eleverna så intresserade av egen läsning nämner lärarna framför allt variation av böcker och variationer i läsmiljön. ”Viktigt att variera, så att något litet är nytt! Men självklart betyder miljön jättemycket ... att det är mysigt”. Tommie som varit idrottslärare och fotbollstränare i tjugo år tror att han kanske kan ha en viss betydelse för att inspirera grabbar att läsa. Som bokintresserad fotbollstränare blir Tommie en kraftfull rollmodell när han har boken i handen. Det är ingen slump att Sanna har hand om fotbollen och Tommie sköter bokklubben. Attityder till läsning färgas av såväl vanor, mönster och nya sätt att se på läsning som intresse.

Jag förstår av lärarna att det blivit en rutin att den som plockar ihop på eftermiddagen också plockar fram för morgnens läsning så att böcker, tidningar, papper, pennor och madrasser är på plats. Så enkelt att utnyttja den ofta oplanerade morgontiden så kraftfullt!

Bibliotekets roll för en läsande gemenskap

Som lärarna påpekar är variation och fritt val viktiga komponenter för att generera elevers intresse för läsning. Ingen censur råder här. Serier, serieböcker, Pixi-böcker, äldre bilderböcker och nya böcker tillhör utbudet. Självklart måste även skolbiblioteket i Själevad nämnas i detta sammanhang.

Själevads bibliotek är kommunens skolbibliotekscentral, ”Boklådan” är en stor tillgång som flitigt nyttjas. ”Boklådan” finns tillgänglig även när biblioteket är stängt och dit kan lärare och elever gå när de vill. En tillgänglig miljö för bokläsande bygger på lättillgängliga böcker och lärarna beskriver ”Boklådan” som en ovärderlig resurs. Exempelvis tillhandahåller de boklådor med det innehåll som efterfrågas. Efter att kontakt har tagits kommer lådorna med internposten och lämnas åter till biblioteket med internposten. ”Det hjälper ju att det är så smidigt” menar lärarna som vittnar om ett utmärkt samarbete med biblioteket. Bibliotekspersonalen finns ju även där som inspiration, då de är uppdaterade med vad som finns och vilka nya böcker som ges ut.

Förutom boklådorna hjälper biblioteket till med inköp, men framför allt kanske vad som kan vara lämpligt att införskaffa till en temasamling. I Själevad har de flesta svenska som modersmål, men några behöver få böcker också på sitt modersmål och det hjälper biblioteket till med.

Lärarna berättar att de brukar göra gemensamma biblioteksbesök och finner det väldigt inspirerande att se hur alla elever faktiskt läser. Barnen trivs i biblioteksmiljön där det är mysigt, de lär sig låna och söka böcker och de kan läsa i lugn och ro. Att se

hemtama barn som läser i biblioteksmiljö blir ett kvitto på lärarnas eget arbete, något jag får bevittna vid mitt avslutande besök i Örnsköldsvik. Det inleds med ett besök på stadsbiblioteket inne i stan, då biblioteket i Själevad är stängt för semester. Här möter vi alltså elever i ett bibliotek som inte är deras invanda miljö.

Det är en upplevelse att se hur många elever som själva kan leta rätt på böcker som är i deras smak. De orienterar sig med imponerande hastighet mot nivå, innehåll, textstorlek som ter sig rätt för dem. Självklart tillfrågas även bibliotekarierna om hjälp att leta fram böcker eleverna vill ha. ”Det här är ju jättekul!” säger bibliotekarien som även hon står och iakttar hur barnen snabbt och enkelt letar upp det de vill ha, om det så är vid rosa ”hjärtehyllan” (där ett par flickor ställt sig), spännande böcker, speciella författare eller fackböcker utifrån specialintressen. Bibliotekarien berättar att just fotbollsböcker och böcker om spelare är populära, framför allt bland pojkarna. Och läskiga ungdomsromaner är alltid populära.

Inne i biblioteket har det skapats flera små krypin och kojor på olika sätt. Ett jättestort ihåligt äpple utgör en sådan koja och ett litet minihus en annan. Och eleverna sjunker ner i kojorna ... och läser. I princip alla eleverna läser i sina böcker om de inte är på bokjakt. ”Läser de för dig hemma?” frågar en lärare en pojke i årskurs två. ”Nä, jag läser själv”.

Enligt bibliotekarien är det barn som är riktigt sugna på att låna böcker. ”Dom är läshungriga!” kommenterar hon när bok efter bok försvinner ner i fritidshemmets gemensamma stora kasse med hjul. Varje barn har sitt eget lånekort och vet hur man använder det. Eleverna har lyckats hitta böcker inom sina intresseområden trots att de inte är på sitt hemmabiblioteket utan på stadsbiblioteket. När det är fem minuter kvar av vistelsetiden ringlar en lång kö av pojkar och flickor med böcker i famnen framför bibliotekarien. När de står där i kön visar de varandra sina fynd ... ”Kolla vad jag har!”

Jag iakttar en pojke i grön tröja som har en stor hundbok i famnen. Han bläddrar lite bland bilderna men går sedan direkt till innehållsförteckningen och letar upp en fransk bulldogg, eftersom familjen haft en sådan. Sedan går han vidare till mastiffer och mopsar.

När vi väl hamnat på bussen är flera barn fortfarande uppslukade i sina böcker. Jag inser att jag har fått bevittna vad som händer när barn upplever läsning som något kul och värdefullt. Att se eleverna orientera sig enligt bibliotekets systematik och se dem sjunka ner med sin fångst – det är ett kvitto på att barnen ser sig som läsare. En egenskap har tillfogats deras person, identiteten som läsare. Denna identitet har växt fram utifrån upplevelsen av läslust. Inga krav har ställts. Barnets alla beslut är fattade av egen fri vilja. Dock är det tydligt att dessa elever redan kommit långt i sin utveckling som framtida läsare med såväl färdigheter som drivkraft.

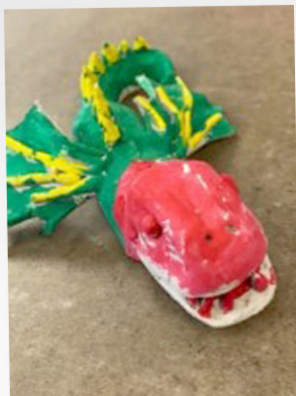
Utan pengarna från Stora läspriset hade emellertid inte de 800 kronor som bussbiljetterna kostar för att alla elever ska kunna följa med till biblioteket inne i Örnsköldsvik varit möjlig. Så här har vi ett exempel på användningsområde även om det främsta användningsområdet varit bokinköp, biblioteket till trots.

Tematiskt arbete med ”literacy” i kontext

Fritidshemmets lärande erbjuder lärande i kontext, i ett sammanhang och det har fritidshemslärarna tillämpat i Själevad. De har arbetat med teman. Teman ger alla elever möjlighet att bli bekanta med ett ämnesområde. De bygger upp sitt ordförråd inom området och det blir en trygghet i arbetet med hög igenkänning. ”Och vi har alltid låååånga teman”, berättar Sanna.

Lärarna blev inspirerade av boken ”Fritidshem Drakarna” skriven av Kim Sjöbergs. Utifrån boken har de skapat en rad olika aktiviteter som har som mål att förmedla upplevelser till barnen.

”Literacy” i bred bemärkelse med multimodalt arbete har tillämpats när eleverna har fått skriva sina egna drakböcker. De har ritat drakar och skapat drakar och

En drake har tillverkats.

Drakpyssel.

drakägg och varit med i drakbokklubben. ”Vi startade drakbokklubben och väntade oss kanske inte att intresset skulle vara så stort som det var”, berättar Sanna. Eleverna hade ju tidigare signalerat att de var tveksamma till bokklubbsidén. Men elev efter elev ville vara med i drakbokklubben tills mer eller mindre alla elever var med. Idag finns två bokklubbar, som är en permanent del av verksamheten.

När jag besöker Själevad är det ”Mellotider” och eleverna har arbetat med ett ”Mello-tema”. Förutom att framföra musikbidrag, har det skrivits tal, eleverna har skrivit och designat program och affischer, de har tillverkat biljetter och skrivit inbjudningar till Fritidshemmets schlagerfestival. Både Sanna och Tommie vittnar om hur eleverna har bemästrat sin nervositet, frimodigt ställt upp på en variation av de aktiviteter som erbjudits, som har möjliggjort elevernas deltagande. ”Våra elever är frimodiga när det handlar om att lära kamrater saker” säger Tommie, vilket visar på hur det sociala lärandet är en del av verksamheten.

De yngre barnen har haft ett sagotema med högläsning och elevernas eget berättande för varandra. Så har eleverna fått bygga sina egna kojor där de kan ligga och läsa. ”Det brukar bli kö till vissa böcker, för de tipsar varandra”, berättar Tommie. Men då får barnen ta hem boken och läsa hemma också. Kanske en och annan bok försvinner ibland, men det viktigaste är ju att böckerna läses, menar lärarna.

Vårterminen 2025 pågår också ett vikingatema, där eleverna har fått prova på att skriva med runor. Görande och läsande i ett sammanhang blir det även vid bakning efter recept, något som sker när en läsutmaning är avklarad. Baka och äta. Tre äldre killar ställde sig tveksamma till att vara med i aktiviteterna och valde i stället att engagera sig i att göra en egen serie. Sanna berättar att de tre grabbarna har arbetat med att rita och skriva sin egen serie i ett halvår, en serie de nu satt upp reklamblad för på bokhyllan.

”Vi har alltid samtal med eleverna för att sondera deras intressen. Allting här är ju frivilligt och aldrig har någon elev frågat om man måste vara med. Samtidigt gäller det att utmana eleverna att våga testa. Våra erbjudanden är ju styrda och chanserna att få elever att testa ökar om de är trygga. Vi upplever att det blir bättre med ett planerat innehåll. Så skapas ett lugn. Tydliga ramar skapar lugn. Strukturen behövs”, berättar Sanna. Genom att de teman som lanseras är långa, innebär det också att erbjudandena och sammanhanget finns kvar under en längre tid.

Flexibel miljö för läsning

Det som slog mig första gången jag besökte fritidshemmet i Själevad, var att här har man lyckats skapa läslust utan att ha specialdesignade lokaler eller fantastiska lässoffor i vinkel. Fritidshemmet delar lokaler med en förskoleklass. Det medför att all möblering måste vara flexibel, eftersom lokalerna varje dag måste anpassas på nytt efter

den elevgrupp som ska vara där. Sanna berättar att från början fanns det inte några mängder med böcker, men med bibliotekets hjälp löste sig materialtillgången i alla fall. Men med fantasi kan mycket hända, även när man tager det man haver ...

Den digitala brasan som projiceras mot ena väggen är redan nämnd. Madrasser, filtar och kuddar går snabbt att lägga ut, men också snabbt att ta bort. Med en lampa eller en ljusslinga, några pinnar och skrynklad silkespapper i gult och rött går det att tända brasan när det är dags för sagostund. Ett lästält skymtar på bilden nedan, men om lästältet upptaget ordnar man enkelt sin egen läskoja med en filt och en ficklampa. Lärarna har med ytterst enkla medel fixat till en mysig miljö, trots att de inte ens har egna lokaler.

Nu har ju lärarna fått Stora läspriset så deras ekonomiska situation har möjliggjort en finslipning av miljön. Idag finns det ett separat mindre läsrum med soffor och bokhyllor. Framför allt har pengarna gått till att köpa böcker för att bygga upp fritidshemmets egna bibliotek. Böckerna står för den tyngsta investeringen av prispengarna. Det är böckerna som är den viktigaste ingrediensen för myset, det får man inte glömma bort.

Lärare lär

Jag ser inte lärarnas arbete i fritidshemmet som ett klassiskt projekt, utan snarare som en långsam och långsiktig förändring av verksamheten, av vardagslivet på fritidshemmet, utifrån de förutsättningar som finns i just deras verksamhet.

Här handlar det om lärare som tar eget ansvar för sitt eget lärande. Förutom böcker till eleverna har även fackböcker om läsning köpts in till personalen. Den första större aktiviteten som prispengarna gick till var en inspirationsföreläsning för hela skolan av bibliotekarien Maria Heimer med stort engagemang för högläsning och läsning.

Utmaningar

Givetvis finns även utmaningar, vilka Själevadsskolan delar med många andra fritidshem. Att utveckla och bibehålla en positiva attityd till läsning på fritidshemmet är inte något man gör en gång och så har elevers och vuxnas attityder förändrats för all framtid. Istället måste det handla om ett pågående arbete för att alla ska få upp ögonen för fritidshemmets potential för läsning, liksom att nya elever måste få upptäcka att det är kul med läsning.

Frågorna som rör personaltäthet, lokaler och arbetsvillkor är också frågeställningar som ständigt behöver uppmärksammas. Framför allt fritidshemmets tillgång till personal med specialpedagogisk kompetens, då det finns allt fler elever inom NPF-spektrat.

Själevadsskolan är en välmående skola med goda relationer mellan lärarna. Men hur skolan ännu bättre kan dra fördelar av fritidshemmets arbete och samarbeta med fritidslärarna (med avsatt planeringstid) kan också betraktas som ett ständigt utvecklingsområde.

Hur projektet nått spridning och vägen framåt

Jag har bett om att få lägga lite mer tid för att få träffa samtliga lärare i skolan, för att presentera mina reflektioner som forskare. Under hösten 2024 och våren 2025 har jag varit involverad i ett utvecklings- och forskningsprojekt som rör likvärdiga i fritidshem. Jag ser de involverade fritidshemslärarnas positiva reaktioner när de får höra om lärarna i Själevad, vilket inte enbart är nyfikenhet utan också i tankar om hur de själva kan få in mer läsning i sin verksamhet.

Projektet har redovisats för Örnsköldsviks fritidshem i deras utvecklingsgrupp. Likaså har en redovisning gjorts för områdets rektorer vid en rektorsträff. Vid den

Lugn stund framför lästältet.

föreläsning som hölls av Maria Heimersson presenterades också arbetet för personalen i kommunens fritidshem.

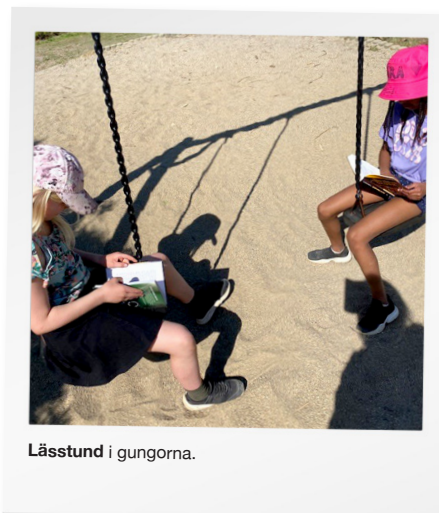
Förutom intervjuerna som gjordes för Vi Lärare och den lokala tidskriften 7an har fritidslärarna även intervjuats av Örnköldsviks Allehanda, Barn- och ungdomskatalogen utgiven av Kulturrådet samt en lokaltidning, Nordsverige, riktad mot ett något större område. Kommunens kommunikatör har också intervjuat lärarna och projektet presenteras på kommunens hemsida. Arbetet har även resulterat i ett TV-inslag för SVT.

Publiciteten har resulterat i flera förfrågningar om föreläsningar, bland annat i Umeå, men eftersom inte tiden har funnits för sådana aktiviteter har dessa erbjudanden tyvärr varit tvungna att avvisas.

Under hösten kommer träffar att anordnas för kommunens fritidshem i ett forum för erfarenhetsutbyte och utbyte av kunskaper gällande läsning på fritidshemmet. Lärarnas bärande tanke är att de främst ska rikta sig till de elever som inte läser så mycket. En idé de arbetar med är ett läsläger under höstlovet där även elever som inte går på fritids bjuds in. Sanna beskriver: "Roliga aktiviteter kopplat till läsning samt gemenskap, rörelse, teater, utflykter, lunch och annat. Men huvudfokus kommer vara läsning. Tänk läspicknick i stan, biblioteksbesök, läsning och spela fotboll, läsning och friluftsliv och gå ut i skogen och läsa runt en riktig lägereld". Kopplingen mellan fysiska aktiviteter och läsning pågår redan under sommaren 2025 där läsning kopplas till idrott och fysisk aktivitet.

Projektets betydelse

Efter ett inte alltför lyckat projekt om läsning på fritidshem skrev jag och mina kolleger en bok om läsning på fritidshem. Redaktören propsade på att vi skulle infoga exempel från verksamheten. Det kunde vi emellertid inte för vi hade inte sett några sådana, utan fick hämta exempel från annat håll. Och ibland helt enkelt fabulera om hur en läsande verksamhet skulle kunna gestalta sig. Inblick i en verksamhet som den i Själevad är med andra ord otroligt viktiga! Den utgör inspiration för andra fritidshem. Den visar att det går att få in läsningen i fritidshemmet utan att ge avkall på fritidshemmets intentioner och kultur. På fritidshemmet finns de optimala förutsättningarna att få läslusten att blomma, det har vi ett konkret exempel på här!

Lässtund i gungorna.

Vad är det då för faktorer som lett till en så fruktbar läspraktik på fritidshemmet? Tittar man på forskning om läslust och läsengagemang ser vi att vardagslivet i fritidshemmet uppfyller en rad av de tyngsta förutsättningarna för läslust:

- Läsning drivs av inre motivation med ämnen som har betydelse för läsarens liv och anknyter till egna erfarenheter och intressen, så att läsningen sker av egen fri vilja.
- Social interaktion, samtal, upplevelse av gemenskap i läsningen, exemplifierat av bokklubbarna.
- Tematiskt arbetssätt över tid skapar trygghet i kontexten, ger sammanhang och bakgrundkunskaper som befrämjar förståelsen.
- Varierat utbud av läsmaterial som möjliggör egna val och inspirerar till nyfikenhet, samt tid och möjlighet att läsa.
- Läsningen betraktas som en värdefull aktivitet av såväl elever som personal.

Att läsningen ses som en social aktivitet och inte enbart som en individuell förmåga gör stor skillnad på fritidshemmets läspraktik, där läsningen har blivit något eleverna delar med varandra. Så har läsningen kommit att genomsyra fritidshemsvistelsen och har blivit ett naturligt och uppskattat inslag i vardagen.

Det är min förhoppning att Själevadslärarnas arbete kommer att inspirera många andra fritidshem att se över sina egna möjligheter att utnyttja morgontiden, att satsa på långa teman som gör eleverna trygga och frimodiga och kanske även utveckla ett närmare samarbete med skolan. Läslust är en odiskutabel förutsättning för att elever ska kunna utveckla sin läsning och bli genuina läsare med tillgång till all den rikedom och all den kunskap böcker kan erbjuda, för på fritidshemmet kan läsning alltid vara en njutbar aktivitet!

Dokumentationsunderlag

Tre besök ligger till grund för den föreliggande beskrivningen av verksamheten på fritidshemmet i Själevad. Minnesanteckningar fördes, lokalerna dokumenterades med mobilkamera och lärarna Sanna Bylund, Lena Nordström och Tommie Andersson intervjuades. Vi samtalade om verksamheten samtidigt som aktiviteter genomfördes. Ett första besök gjordes den 10 december 2024. Det första längre besöket gjordes den 27 februari och kontakt hölls via e-post och digitalt. Ett ytterligare besök gjordes den 12 juni, där jag även fick följa med eleverna på ett besök till biblioteket i Örnsköldsvik.

Källor

- Artikel om skolans fritidshem "Läsglädje i Själevad", 7an mediapartner, 2024-10-28.
- Artikel: "Så får de eleverna att vilja läsa på fritidshemmet" Vi Lärare, 2024-11-28.
- Fritidshemmets instagramkonto: @sjalevadskolan_fritidshem har bidragit till dokumentationen.
- Digitalt möte i augusti efter att lärarna själva fått läsa och godkänna det skrivna.